

Teadusraamatukogu ja lugeja
kommunikatsioon
Gutenbergist Zuckerbergini

Olga Einasto, PhD

Teadusraamatukogude visioonikonverents
Tartu, 01.11.2022

Gutenbergist Zuckerbergini

Gutenbergi aeg – trükiajastu algus, millest sündis „**Gutenbergi galaktika**“ (Marshall McLuhan), **modernsuse** tõus, eelkõige teaduse ja tehnika areng ja progress

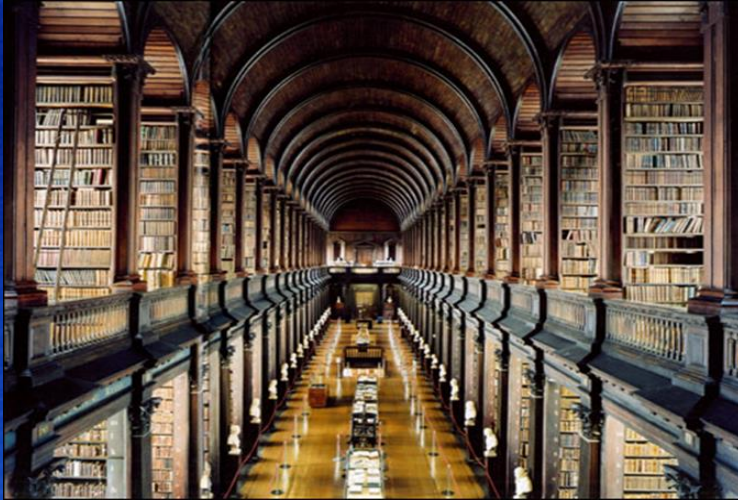
Zuckerbergi aeg – tänapäeva võrguühiskond, post-postmodernsus, ehk „**digimodernsus**“ (Alan Kirby): ühiskonna modaalsus digiajastul, uus kultuuriline kliima, kõige – teabe, teenuste, suhtlemise – digiteerimise ja Web 2.0 leviku tulemus

Teadusraamatukogu ja Gutenbergi galaktika

Teadusraamatukogu põhiidee: luua teadmiste süsteem reaalsuse kohta, korraldada, klassifitseerida ja esitada need teadmised lugejatele oma infosüsteemides

Teadusraamatukogu on modernsuse projekt, Gutenbergi galaktika nähtus

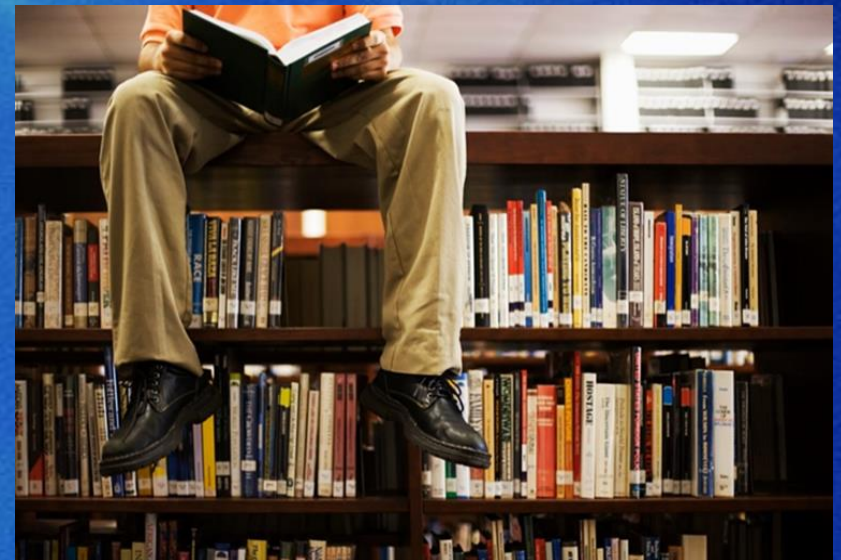
Digimodern vs. Age of Reason

Teadusraamatukogu eksistentsiaalne olemus on ülimalt modernne: kord, teadmised, ratsionaalsus.

Kuidas see suhestub digimodernsete väärtustega?

- Kaos vs kord
- Pluralism vs metanarratiivid
- Folksonoomia vs taksonoomia
- Oskused vs teadmised

Teadusraamatukogude evolutsioon

1. Infopööre   2. Digipööre

Info- ja digitehnoloogia kasutamine igas raamatukogutöö valdkonnas: infokandjate muutumine; uued juurdepääsu kanalid; tööprotsesside automatiseerimine.
See on institutsionaalne evolutsioon.

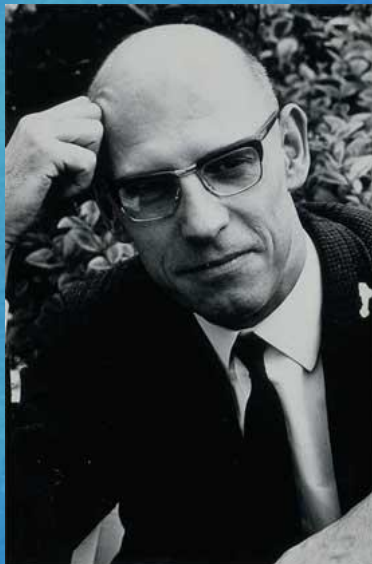
3. Kommunikatiivne pööre

E-juurdepääs digiressurssidele ja iseteeninduse kasv
=> lugeja pole enam passiivne infotarbija, vaid aktiivselt kaasatud infoteenuse protsessi ja mõjutab selle tulemust.
Toimub suhete revolutsioon.

Kommunikatsioonianalüüs

Teadusraamatukogu ja lugeja kommunikatsioon on sajandeid põhinenud **võimusuhetel**.

Raamatukogu teostab võimu nii oma kasutajate (juurdepääsu kehtestamine) kui ka teadmiste (kogude komplekteerimine ja klassifitseerimine) üle.

Võimuintantsid pole mitte ainult sõjavägi ja politsei, vaid ka haridus, kultuur ja kommunikatsioon, võim väljendub ka nähtamatult, teadmiste ja tehnoloogia kaudu.

Michel Foucault

Võimusuhted teadusraamatukogus

Gutenbergi ajastu teadusraamatukogu
kommunikatsiooni sümbolid

*Power does express itself through norms, control, and discipline,
using two simple means: hierarchic surveillance and fixing norms*

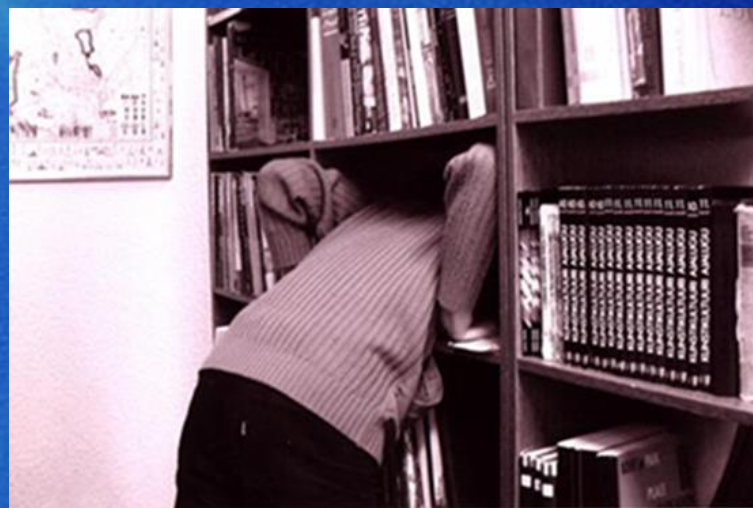
Michel Foucault, Discipline and Punish

Võimusuhted teadusraamatukogus

Raamatukogu on korrastatud teadmiste süsteem, kus igal objektil on kindel šifreeritud koht ja kus jälgitakse selle objekti paigutamist, kohalt lahkumist ja õigeaegset tagastamist.

Gutenbergi ajastu teadusraamatukogus pole kohta kaosele, seal alati valitseb paigutuse, vaikuse ja käitumise kord.

Lugeja, kes tuleb korrastamatust sotsiaalsest ruumist, võib rikkuda raamatukogu loodud Korda.

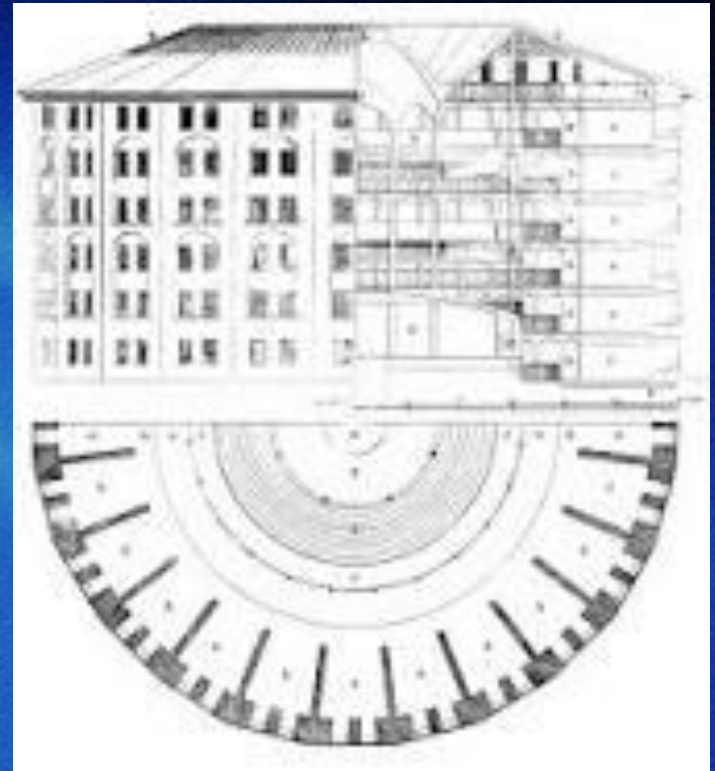

Raamatukogu võim sisearhitektuuris

Panoptikum – inglise filosoofi Jeremy Benthami projekteeritud ehitis (1791), mille keskkohast saab ülevaate kogu ehitises toimuva üle.

Järelevaataja, kelle pilgu eest miski ei pääse ja kes on kõigile nähtav, sunnib subjekti (lugejat) „asetama ennast ise võimusuhetesse ning lubama neid enda peal toimida“

Michel Foucault

Teadusraamatukogu võimutehnoloogia areng

NB!

Benthami panoptikumi projekt ilmus samal aastal (1791), kui kõikidesse Prantsusmaa raamatukogudesse saadeti laiali Euroopa esimene kataloogimise juhend.

*Teadmiste kontrolli vahend
ja võimutehnoloogia*

M. Foucault

1791

Teadusraamatukogu kommunikatsioon

Teadusraamatukogu liigitussüsteeme võib nimetada metanarratiivideks ja „korrastavateks koodideks” (Foucault) reaalsuse mõistmiseks ja uurimiseks

Infot otsides peab kasutaja järgima seda teadmiste klassifikatsiooni, sõltumata tema enda võib-olla täiesti erinevast maailmavaatest

Taksonoomia jäigad reeglid tagavad KORRA, kuid segavad raamatukogu kommunikatsioonil olla vaba, nt eelarvamustest

230 aastat progressi

1781-2022

USA Kongressi raamatukogu Subject Heading

Naiste/meeste rollidega seotud märksõnad:

Astronauts

*African American astronauts

*Hispanic American astronauts

*Women astronauts

*African American women astronauts

*Indian astronauts

230 aastat progressi

Professions traditionally perceived as “Female”

“Generic” headings and “gendered” (*) headings

Librarians

* Bisexual librarians

* Gay librarians

* Lesbian librarians

* Transgender librarians

* Transsexual librarians

* Women librarians

Nurses

* Female nurses

* Gay nurses

* Lesbian nurses

* Male nurses

Prostitutes

* Male prostitutes

Official Library of Congress Subject Headings

230 aastat progressi

 E-KATALOOG
ESTER

☰ TÄIELIK KATALOOG ▼

🔍 kirjanikud

Sõna Autor Pealkiri Märksõna ISBN/ISSN Kohaviit UDK

Leiti 9 kirjet.

TÄIELIK KATALOOG

Märksõnad (1-9 - 9)

Kirjanikud
1 -- Vaata ka autorid
2 -- Vaata ka kitsam termin lastekirjanikud
3 -- Vaata ka kitsam termin luuletajad
4 -- Vaata ka kitsam termin naiskirjanikud
5 -- Vaata ka kitsam termin noorsookirjanikud
6 -- Vaata ka kitsam termin näitekirjanikud
7 -- Vaata ka kitsam termin publitsistid
8 -- Vaata ka kitsam termin romaanikirjanikud
9 -- Vaata ka vabakutselised

Teadusraamatukogu võim digiajastul

Võimusuhted pole teadusraamatukogu kommunikatsioonist kadunud.

Kuid tänapäeva raamatukoguvõim on distsiplinaarsete vormidega võrreldes palju peenem ja märkamatum, väljendub läbi raamatukogu kasutamise praktikate.

Strategic games which favour the determination / production of people's behaviour.

Michel Foucault

Raamatukogusüsteemi implitsiitne võim

ENTIRE COLLECTION

No matches found; nearby AUTHORS are:

Page Prev next

ve Marked Records | Save All on Page | Save to List

Michel, Eva, toimetaja

Michel, F., toimetaja

Michel, Fabien, toimetaja

Michel, Ferdinand, 1853-

Your entry **micHEL foucault** would be here ----- Change search to **foucault, micHEL**

Michel, Francisque

Michel, Franck

Michel, François

Kelle kommunikatsioon on sõbralikum? Kaasaegsem? Raamatukogu vs. Google

The image shows a Google search interface for the name 'Michel Foucault'. The search bar at the top contains the text 'Michel Foucault'. Below the search bar, there are navigation options: 'Kõik' (All), 'Pildid' (Images), 'Videod' (Videos), 'Raamatud' (Books), and 'Veel' (More). The search results indicate approximately 25,000,000 results found in 0.78 seconds. The first result is a knowledge panel for 'Michel Foucault', identified as a philosopher. Below the panel, there are buttons for 'Ülevaade' (Overview), 'Raamatud' (Books), and 'Videod' (Videos). The text 'Näitab tulemusi Michel Foucault' is displayed, followed by the suggestion 'Otsi parem Michel Foucault'. At the bottom, there are four image thumbnails of Michel Foucault, with a 'Rohkem pilte' (More images) button.

Google

Michel Foucault

Kõik Pildid Videod Raamatud Veel Tööriistad

Umbes 25 000 000 tulemust (0,78 sekundit)

 Michel Foucault
Filosoof

Ülevaade Raamatud Videod

Näitab tulemusi Michel Foucault
Otsi parem Michel Foucault

Rohkem pilte

Raamatukoguhoidja rolli muutumine

Kõige drastilisem muutus raamatukoguhoidjate jaoks Zuckerbergi ajal: nad ei saa enam ennast ühiskonnas positsioneerida juhtivate infoeksperditena.

Teadusraamatukogu ei tundu enam ühiskonnale niivõrd sakraalsena nagu Gutenbergi ajastul.

Digimodernsus: Google-i mõjuvõim

Meie lugejad tunnistavad:

- Google ja Vikipeedia on nende esimesed teabeallikad
- Raamatukogu otsingumootorite kasutamine nõuab neilt palju rohkem pingutust kui Google-otsingud

Lugeja rolli muutumine

Uus põlvkond – digiaborigeenid

- tehnoloogia veteranid
- kõrgete ootustega teenuste kvaliteedile
- orienteeritud kliendisuhetele
- kasutavad uusi suhtlemisviise
- väga enesekindlad
- hindavad oma infopädevust kõvasti üle
- ei saa alati iseseisvalt luua edukat kommunikatsiooni raamatukogusüsteemiga

Infopädevus kui võimuallikas

- Tänapäeva lugejad ei vaja preestrit teadmiste templis, nad vajavad teejuhti-giidi
- Infopädevuse koolitus raamatukogu põhiteenuseks!
- Vähem didaktikat, rohkem post- ja digimodernsust
- Lugeja vajab meie süsteemi võtit / koodi, see võibki jääda võimu allikaks

Kommunikatiivne pööre: folksonoomia ja osalus

Kas otsing raamatukogus võib olla sama mugav kui Google'is?

- õigekirjakontroll ja parandamine kataloogiotsingus
- kasulikud vihjed, ümbersuunamised
- otsing loomulikus keeles
- folksonoomia, võimalus e-kataloogi täggimiseks: jätta oma märkmeid, märksõnu, kommentaare, mis võivad aidata teisi kasutajaid

Kommunikatiivne pööre: vabadus, osalus, usaldus

Võimusuhted teadusraamatukogu kommunikatsioonis

- Lugeja käitumise distsiplinaarsete standardite kehtestamine
- Kontroll info ja teadmiste üle taksonoomia abil liigitamisel ja kataloogimisel
- Lugeja infokäitumise produtseerimine (otsimootorite taksonoomia)
- Raamatukoguhoidja autoritaarne roll infoeksperdina
- Kontroll juurdepääsu üle

Tuleb leida tasakaal:

modernism / digimodernism, Gutenberg / Zuckerberg

Täna tähelepanu eest!

Edukat kommunikatsiooni lugejatega!

Olga.Einasto@ut.ee